

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(повне найменування вищого навчального закладу)
Кафедра історії України, археології та краєзнавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Завідувач кафедри
Острянка А.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

АРХЕОЛОГІЧНА ПРАКТИКА

(шифр і назва навчальної дисципліни)

Освітня програма 032 Історія та археологія

(назва освітньої програми для обов'язкових дисциплін)

2021 – 2022 навчальний рік

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри історії України, археології та краєзнавства
Протокол № 1 від “31” серпня_2021 року.

Розробники: **Коваленко Олександр Борисович** – кандидат історичних наук, професор кафедри історії України, археології та краєзнавства, директор Навчально-наукового інститут історії та соціогуманітарних дисциплін імені О.М. Лазаревського;
Веремейчик Олена Михайлівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, археології та краєзнавства;
Черненко Олена Євгенівна – кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, археології та краєзнавства.

Мова навчання – українська.

Цілі та завдання практики

Практична підготовка (далі – практика) здобувачів вищої освіти (далі – практикантів) є обов'язковим компонентом освітньої програми для здобуття ступеня вищої освіти «магістр» і має на меті набуття студентами відповідних компетентностей.

Метою археологічної практики є поглиблення та закріплення теоретичних знань, отриманих здобувачами вищої освіти в процесі вивчення певного циклу теоретичних дисциплін, напрацювання тих умінь та навичок в галузі археології, що можуть бути використані в науковій та навчальній роботі.

Завдання практики :

- безпосереднє ознайомлення здобувачів вищої освіти з формами та методами археологічних досліджень;
- набуття відповідних професійних якостей, що забезпечать використання даних археології у майбутній професійній діяльності;
- виховання у здобувачів вищої освіти творчого підходу до наукової праці, дбайливого ставлення до пам'яток археології як до національного надбання.

Проходження археологічної практики забезпечує формування наступних компетентностей:

ЗК7. Здатність творчо застосовувати кращі практики у професійній діяльності.

ЗК8. Здатність до креативності як основи постановки та досягнення цілей діяльності, адаптації до нових ситуацій, роботи в умовах обмеженого часу та ресурсів.

ФК2. Володіння навичками науково-дослідної, освітньої та організаційної діяльності. Здатність здійснювати наукові історичні дослідження на сучасному теоретико-методологічному рівні.

ФК7. Здатність фахово планувати й реалізовувати дослідницькі й освітні проекти з обраної проблеми з використанням сучасних методологічних та теоретичних підходів.

Програмні результати навчання

ПРН2. Базові знання сучасних підходів до організації та проведення наукових досліджень.

ПРН4. Базові знання сучасних інформаційних та комунікаційних технологій в історичних дослідженнях.

ПРН5. Базові знання про сучасні інформаційні ресурси історичної науки, історичні джерела та способи роботи з ними на основі принципів академічної доброчесності.

ПРН9. Уміння планувати і реалізовувати дослідницькі проекти з історії, археології, історіографії, джерелознавства та ін., організовувати творчі колективи для їх реалізації.

I. Зміст практики

Ознайомлення студентів з топографією, категорією, історією досліджень, культурною приналежністю та хронологією пам'ятників.

Нормативні документи щодо порядку здійснення археологічних розкопок.

Правила техніки безпеки під час здійснення археологічних розкопок.

Визначення типу досліджуваних пам'яток. Класифікація археологічних пам'яток. Стаціонарні (нерухомі) та мобільні (рухомі) археологічні пам'ятки. Поселення (городища, міста, селища, стоянки та інш.) та окремі житла. Поховання (грунтові поховання, кургани, гробниці, мегаліти; поховання за обрядом інгумації та кремації). Копальні та майстерні. Святилища (храми, вівтарі, жертovníки тощо). Скарби та окремі знахідки. Інвентар археологічних пам'яток та його класифікація. Методика визначення культурної приналежності пам'ятки.

Визначення хронологічної та культурної приналежності досліджуваних пам'яток. Датування археологічних пам'яток. Абсолютне та відносне датування. Археологічні засоби датування (типологічний, стратиграфічний, перехресний). Закритий археологічний комплекс. Датування за матеріалами закритих археологічних комплексів. Датування засобами природничих наук.

Участь студентів в археологічних дослідженнях та первинній обробці здобутих матеріалів

Археологічні розкопки. Визначення конкретних завдань та мети розкопок. Оволодіння основними практичними прийомами розкопок: розбірка культурного шару, зачистка поверхні і профільних бровок, розбірка заповнення археологічних об'єктів тощо.

Культурний шар та фактори його утворення (природні та антропогенні). Вивчення культурного шару як засіб дослідження історичного процесу. Стратиграфічний метод: стратиграфічні яруси; будівельні горизонти. Одношарові та багатошарові пам'ятки. Похована денна поверхня.

Розкопки поселень. Правила розкопок поселень (стоянок, селищ, городищ, міст). Виявлення та фіксація знахідок, залишків споруд. Вивчення планування поселень. Датування споруд. Методика розчистки, фіксації та консервації архітектурних решток. Механізація розкопок поселень. Межі стародавніх поселень. Датування поселень.

Розкопки поховань. Розкопки ґрунтових могильників. Визначення за допомогою траншей та шурфів кордонів могильника. Пошуки могильних ям. Розкопки широкою площею. Методика та засоби розчистки і фіксації поховань. Визначення орієнтації кістяка, особливостей конструкції поховальних споруд (підбої, ніші, склепи тощо). Культурний шар або прошарки на могильниках. Тілоспалення.

Розкопки курганів. Вивчення зовнішнього вигляду насипу та його будови. Відлік висот та координат. Обміри курганів. Бровки. Курганні ровики. Розкопки насипу та фіксація його конструктивних особливостей. Впускні поховання. Ознаки залишків тризни. Тілоспалення. Вогнище та його опис. Розчистка та фіксація вогнища і знахідок у ньому. Визначення місця спалення. Кенотафи. Розчистка та фіксація підкурганної ями, кістяка,

супроводжуючого інвентарю.

Фіксація та правила обліку матеріалів під час розкопок

Види польової документації.

Визначення форми і орієнтації розкопу. Розбивка розкопу. Сітка квадратів. Види фіксації. Щоденникова фіксація. Полевой щоденник – основа польового звіту й архівний документ. Вимоги до польового щоденника: ведення щоденника, необхідні записи та інша інформація в ньому.

Графічна фіксація. Вимоги до археологічних креслень. Умовні позначки до археологічних креслень. Масштаби. Плани. Профілі. Розрізи, їхні види. Техніка виконання розрізу. Складання креслень пам'ятки, розкопу, окремих споруд, розповсюдження знахідок тощо.

Правила обліку знахідок і реєстрація споруд. Фіксація знахідок, антропологічних матеріалів та фауністичних залишків. Визначення координат в розкопі. Фотографічна фіксація. Основні вимоги і прийоми фотофіксації. Ракурс. Масштаб. Фотощоденник: ведення щоденника, необхідні записи. Первинна обробка знахідок.

Первинна обробка матеріалів. Зберігання предметів з органічних матеріалів (дерево, шкіра). Моноліти. Очистка, етикетаж, пакування, шифрування індивідуальних знахідок і масового матеріалу. Польовий опис.

Відбір зразків (проб) для подальшого аналізу.

Підготовка та захист звітної документації

Звітна документація складається з таких основних документів:

- щоденник, у якому повинна бути зафіксована робота, яка здійснювалася протягом практики в археологічній експедиції, відображені власні враження, міркування, аналіз проблем та шляхи їх подолання;
- звіт, що має висвітлювати й узагальнювати проведену під час практики роботу. Він повинен також містити загальні відомості щодо наукових досліджень (форма, характер, обсяг робіт тощо), здійснених археологічною експедицією, що є місцем проходження практики.

II. Бази практики

Базами практики можуть бути сформовані в Інституті або в інших установах, археологічні експедиції, які мають необхідну матеріальну базу, кваліфіковані науково-педагогічні кадри та можуть забезпечити виконання завдань практики.

Студенти можуть з дозволу керівництва Інституту, обирати місце проходження практики.

III. Організація та керівництво практикою

Відповідальність за організацію і проведення практики покладається на дирекцію Інституту. Оперативне вирішення питань, пов'язаних з організацією практики, здійснює керівник археологічної практики Інституту. Безпосереднє виконання програми практики забезпечують керівники створених на базі Інституту археологічних експедицій, а також інші кваліфіковані фахівці

закладів вищої освіти, наукових та музейних установ.

До обов'язків керівника практики Інституту входить підготовка наказу про практику, загальне керівництво та координація діяльності сформованих на базі Інституту археологічних експедицій.

У випадку виникнення форс-мажорних обставин (карантинні заходи, вимушені відпустки та ін.) зміни до графіків (термінів) проходження практики вносяться розпорядженням директора Інституту.

IV. Підсумки практики

Документація з практики (щоденник та звіт про проходження практики) подається студентами-практикантами у встановлений кафедрою термін.

Формою підсумкового контролю з археологічної практики є залік, оцінка за який виставляється за шкалою ECTS та національною шкалою.

Студент, який не виконав програму практики з певної причини (недбале ставлення до обов'язків, недотримання внутрішнього розпорядку бази практики тощо) може бути направлений на повторне проходження практики. Практична підготовка є невід'ємною частиною навчального плану. Незадовільна оцінка з практики може бути підставою для відрахування студента за невиконання навчального плану.

Підсумки практики обговорюються на засіданнях кафедри та Вченої ради Інституту.

Захист результатів практики відбувається на засіданні комісії, членами якої є викладачі кафедри історії України, археології та краєзнавства, а також фахівці відповідних установ, що є базами практики, під час якого студенти звітують про проведену роботу, вказують на труднощі, що виникали під час проходження практики, подають пропозиції щодо поліпшення методів і способів організації практики.

На засіданні комісії виставляються оцінки та визначаються теми повідомлень, що заслуховуються та обговорюються на підсумковій конференції.

Підсумкова науково-методична конференція є останнім етапом, що завершує практику. На неї запрошуються директор та завідувачі фахових кафедр Інституту, а також фахівці з базових наукових установ і організацій.

У конференції беруть участь студенти-практиканти та керівники експедицій, сформованих в Інституті. Під час конференції студенти виступають з повідомленнями, в яких висвітлюють досвід практичної роботи у складі археологічних експедицій.

V. Оцінювання роботи, виконаної під час археологічної практики

1. Польова робота – до 40 балів.
2. Камеральна обробка матеріалів – до 30 балів.
3. Ведення щоденника – до 10 балів.
4. Підготовка й оформлення звіту – до 10 балів.
5. Захист звітної документації – до 10 балів.

Максимально можлива кількість балів, яку може набрати студент, дорівнює 100.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Список рекомендованої літератури

Закон України «Про охорону культурної спадщини». *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 39.

Закон України «Про охорону археологічної спадщини». *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 26.

Авдусин Д.А. Полевая археология СССР. Москва, 1980.

Археологія України: Курс лекцій / Л.Л. Залізняк, О.П. Моця, В.М. Зубар та ін. Київ, 2005.

Відейко М.Ю. Археологія в Інтернеті. Довідник. Київ, 2001.

Готун І.А., Качуренко В.Ю., Максимов В.В., Моргаєнко К.О. Новобудовні археологічні експедиції в контексті господарського судового процесу: Методичний посібник. Київ, 2005.

Козак О.Д., Потехіна І.Д., Слободян Т.І., Гупало В.Д. Методичні рекомендації до польової антропології. Київ, 2020.

Кузик З., Ставовий А., Ільків Т. Документування та моделювання археологічних об'єктів засобами цифрової фотограмметрії. *Сучасні досягнення геодезичної науки та виробництва*. 2017. Вип. 1. С. 125–130.

Культурна спадщина України. Правові засади збереження, відтворення та охорони історико-культурного середовища: Зб. док. Київ, 2002.

Мезенцева Г. Дослідники археології України. Чернігів, 1997.

Михальчишин І.Р. Методичні рекомендації по складанню паспортів на пам'ятки археології. *Археологічні дослідження в Україні 1998 р.* Київ, 1999.

Пашкевич Г.О. Про відбір зразків для палеоботанічних досліджень *Археологічні дослідження в Україні 1998 р.* Київ, 1999.

Пуголовок Ю., Котенко В., Єфанова С. Обробка кераміки в польових і камеральних умовах (методичні рекомендації): матеріали Археол.-керамолог. літ. акад. в Опішному. Опішне, 2017 .

Пустовалов С.Ж. Про удосконалення методики розкопок курганів доби бронзи. *Археологічні дослідження в Україні 1998 р.* Київ, 1999. Словник-довідник з археології. Київ, 1996.

Чмихов М.Ю., Шилов Ю.О., Корнієнко П.Л. Археологічні дослідження курганів. Київ, 1989.